

В. Ф. Баранівський

ПОЛІТОЛОГІЯ

Підручник

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

В.Ф. Баранівський

ПОЛІТОЛОГІЯ

Підручник

Київ – 2016

УДК 32.001(075.8)

ББК 88.53я73

Б24

*Рекомендовано до друку
Вченою радою ВНЗ «Національна академія управління»
(Протокол № 5 від 28 січня 2016 р.)*

Рецензенти:

М.І. Михальченко, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України (Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України);

В.П. Горбатенко, доктор політичних наук, професор (Інститут держави і права імені В.М. Корещького НАН України).

Б24 Баранівський В.Ф.

Політологія: Підручник / В.Ф. Баранівський. – Київ: Національна академія управління, 2016. – 236 с.

ISBN 978-966-8406-98-0

У підручнику висвітлюється широке поле питань сучасної політології: зміст і структура політичної сфери життя суспільства; предмет і місце політології в системі суспільствознавства; історія розвитку політичної думки; сучасні ідейно-політичні течії; проблеми політичної влади, системи, громадянського суспільства та правової держави; роль політичних еліт та особи в політиці. Розкриті також актуальні питання міжетнічних відносин та етнополітики, світової політики і міжнародних відносин на сучасному етапі розвитку людства. Розгляд питань ув'язаний з українською дійсністю.

Головна мета підручника – допомогти студентам розібратися в складних явищах політичного життя сучасного суспільства. Підручник також буде корисним усім, хто цікавиться проблемами політики.

ISBN 978-966-8406-98-0

УДК 32.001(075.8)

ББК 88.53я73

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1	
Зміст і структура політичної сфери життєдіяльності суспільства	8
1. Політична сфера в системі суспільного буття	8
2. Структура політичної сфери життєдіяльності суспільства	15
РОЗДІЛ 2	
Політологія: її предмет і місце в системі суспільствознавства	26
1. Політологія як наука і навчальна дисципліна	26
2. Предмет, методи, категорії та закономірності політології	28
3. Функції політології і її місце в системі суспільствознавства	31
РОЗДІЛ 3	
Історія світової політичної думки	35
1. Соціально-політична думка Стародавнього Китаю (Конфуцій, легісти)	35
2. Політична думка Стародавньої Греції (Платон, Аристотель)	37
3. Політичні ідеї Середньовіччя і Відродження (Ф. Аквінський, Ібн-Хальдун, Н. Макіавеллі)	38
4. Політична думка Нового часу (Г. Гроцій, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Д. Локк, Вольтер, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г. Гегель)	41
5. Політична думка світу XX-XXI ст.	45
РОЗДІЛ 4	
Розвиток політичної думки в Україні	50
1. Політична думка України княжої доби	50
2. Українська соціально-політична думка XVI-XVIII ст. (Роль письменників-полемістів, Києво-Могилянської академії, конституції П. Орлика в розвитку політичних ідей)	51
3. Політичні ідеї України першої половини XIX ст. (Кирило-Мефодіївське товариство, Т. Шевченко та ін.)	53
4. Політична думка України другої половини XIX – першої половини XX ст. (М. Драгоманов, М. Грушевський, В. Липинський, Д. Донцов, В. Винниченко)	53

РОЗДІЛ 5

Сучасні ідейно-політичні течії	57
1. Лібералізм і неолібералізм	57
2. Консерватизм і неоконсерватизм	59
3. Соціалізм і сучасна соціал-демократія	61
4. Фашизм і неофашизм	64

РОЗДІЛ 6

Політична влада	67
1. Сутність політичної влади	67
2. Механізм здійснення влади в суспільстві	69
3. Функціонування влади в Україні	72

РОЗДІЛ 7

Політична система суспільства	75
1. Сутність політичної системи	75
2. Структура політичної системи	77
3. Функції політичної системи	80
4. Основні напрями розвитку політичної системи України	81

РОЗДІЛ 8

Держава як інститут політичної системи суспільства	83
1. Генеза, сутність і функції держави	83
2. Форми державного правління та державного устрою, політичний режим	86
3. Вибори і виборчі системи	89

РОЗДІЛ 9

Політичні партії та громадські об'єднання	93
1. Поняття, класифікація та функції політичних партій	93
2. Сутність та типи партійних систем	95
3. Громадсько-політичні організації та рухи, їх сутність та роль у політичному житті суспільства	96
4. Партійна система у сучасній Україні	96

РОЗДІЛ 10

Громадянське суспільство і правова держава	100
1. Історичні аспекти розвитку громадянського суспільства	100
2. Поняття громадянського суспільства	105
3. Правова держава та її ознаки	108

РОЗДІЛ 11

Політична свідомість і політична культура	111
1. Політична свідомість як відображення політичних відносин суспільства	111
2. Поняття, структура, типологія політичної культури	115

РОЗДІЛ 12

Особа як суб'єкт політики	123
1. Особа і суспільство	123
2. Політична соціалізація особи в умовах сучасної України	126

Розділ 13

Політичне лідерство та політичні еліти	132
1. Поняття політичного лідерства	132
2. Типологія політичного лідерства	134
3. Поняття «політичні еліти»	139
4. Типологія політичних еліт	142

РОЗДІЛ 14

Міжетнічні відносини та етнополітика на сучасному етапі розвитку людства	145
1. Сутність і структура міжетнічних відносин	145
2. Етнополітика: сутність, зміст та завдання	152
3. Етнополітична реальність сучасної України, цілі та завдання етнополітики української держави	154

РОЗДІЛ 15

Політичні конфлікти та шляхи їх подолання	159
1. Поняття політичного конфлікту	159
2. Основні методи врегулювання конфліктів	165
3. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні	167

РОЗДІЛ 16

Світова політика і міжнародні відносини	170
1. Міжнародні відносини та їх суб'єкти	170
2. Сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин	173
3. Україна в системі міжнародних відносин	175

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ДО РОЗДІЛІВ	182
СЛОВНИК ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ	221
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	229

ПЕРЕДМОВА

Знання про політику необхідні кожній людині, тим більше майбутньому спеціалісту, який прагне зрозуміти своє місце в суспільстві та перспективи розвитку останнього. Завдання полягає не лише в тому, щоб озброїти майбутніх фахівців відповідними знаннями, потрібними для успішного виконання службових обов'язків, а й сформувати таку людину, яка б свідомо, добровільно, належним чином могла виконувати загальнолюдські обов'язки, вміла за допомогою набутих знань захистити не лише свої законні права та інтереси, а й інтереси тих, хто працює поруч. Значною мірою розв'язанню цих проблем сприятиме вивчення дисципліни «Політологія», яка займає важливе місце в навчальних планах вищих навчальних закладів України як соціо-гуманітарна дисципліна.

Вивчення політології відповідає завданням гуманізації підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, допомагає студентам самовизначитися в особистих світоглядних позиціях та духовних інтересах, сприяє формуванню їх політичної свідомості та політичної культури.

У сучасних умовах зростає роль політології як інструменту пізнання політичних процесів, їх регулювання з метою забезпечення політичного мислення і активної політичної діяльності громадян та їх об'єднань. В процесі становлення в Україні правової держави і демократичної політичної системи, формування різноманітних партій і рухів, з входженням в політику великої маси людей без пізнання політичних явищ і процесів не може бути ефективних політичних дій. Політична наука тісно пов'язана з історією, філософією, правознавством, політичною географією, економічними, соціологічними і соціально-психічними вченнями. Її вивчення дозволить студенту по-новому осмислювати історичні події і сучасні політичні факти, побачити певну логіку у взаємовідносинах країн і народів.

Після завершення вивчення дисципліни «Політологія» студент повинен: **знати** об'єкт, предмет і методи політичної науки, чітко володіти і оперувати її категоріальним апаратом;

орієнтуватися в основних світових політичних школах, концепціях і напрямках, знати і вміти давати характеристику українським політичним вченням;

мати уявлення про сутність політичного життя, політичних відносин і процесів, про суб'єкти і об'єкти політики, знати права людини і громадянина, суть і значення політичних систем і режимів у житті держави і суспільства;

вміти визначати теоретичні, духовні, прикладні та інструментальні компоненти політичного знання, їх роль і функції в підготовці політичних рішень, в забезпеченні особистого внеску до суспільно-політичного життя;

мати уявлення про процеси міжнародного політичного життя, геополітичну обстановку, місце, роль, статус України у сучасному політичному світі;

володіти навичками політичної культури, вміти застосовувати політичні знання у своїй громадській діяльності.

Навчальне видання

Василь Федорович Баранівський

ПОЛІТОЛОГІЯ

Підручник

Відповідальний технічний редактор та комп'ютерна верстка
Цаплюк І.В.

Підп. до друку 19.02.2016. Формат 60x84/₁₆
Папір офс. Гарнітура Times New Roman. Друк офс.
Ум. друк. арк. 13,27. Обл.-вид. арк. 11,55
Тираж 300 прим. Зам. 188.

Національна академія управління,
01011, м. Київ, вул. Вінницька, 10, км. 410.
тел. 246-24-45, 246-24-44, 280-80-56,
www.nam.kiev.ua, eco@nam.kiev.ua,
NAU-kniga@ukr.net

Віддруковано в типографії
ТОВ «Наш формат», 02105,
м. Київ, пр-т Миру, 7